

Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze

Katedra občanského práva

POSUDEK

oponenta habilitační práce

- **Jméno a příjmení habilitanta: Mgr. Martin Kornel Ph.D.**
  - **Působíště uchazeče: Katedra občanského práva, Právnická fakulta, Masarykova Univerzita**
- **Název habilitační práce: Nesezdané soužití v soukromém právu**
  - **Datum uzavření rukopisu: 1.1.2025**
  - **Obor habilitačního řízení: Občanské právo**
  - **Kontrola shody: neprovádí se.**
- **Jméno a příjmení oponenta: prof. JUDr. PhDr. David Elischer, Ph.D.**
  - **Působíště oponenta: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra občanského práva**
  - **E-mail: elischer@prf.cuni.cz**

1. Zhodnocení významu habilitační práce pro obor habilitačního řízení

Zkoumání problematiky nesezdaných soužití a jejich právního postavení v rámci občanského a rodinného práva je nezbytné především z důvodu dlouhodobého demografického trendu, kdy stále větší část populace volí tuto formu partnerského života a vychovává v ní děti, čímž vzniká výrazná propast mezi společenskou realitou a tradičním institucionálním pojetím rodinného a potažmo i občanského práva. Manželství tradičně poskytuje partnerům komplexní ochranu prostřednictvím institutů společného jmění, zákonné dědické posloupnosti, vzájemné vyživovací povinnosti či ochrany rodinné domácnosti, nesezdané páry se často nacházejí v situaci – ač fragmentárním způsobem právními předpisy řešené – stále právně nejasné. Odborná reflexe a případné legislativní ukotvení těchto *de facto* rodinných svazků je tak klíčové pro ochranu zranitelnější strany a nezletilých dětí (nejen) při rozpadu vztahu nebo úmrtí partnera, pro zajištění spravedlivého vypořádání majetkových poměrů a pro celkové naplnění principu spravedlnosti, právní jistoty, aniž by tím nutně muselo dojít k úplnému setření koncepčních rozdílů mezi manželstvím a volným soužitím.

Oblíbené tvrzení, že se odborná veřejnost tomuto tématu příliš nevěnuje, je pravdou jen zčásti. Ve skutečnosti je problematika nesezdaných soužití (faktických svazků) jedním z judikatorně velmi

frekventovaných témat současného rodinného, resp. soukromého práva. Svědčí o tom i relevantní judikatura Nejvyššího soudu. Právní praxe (soudy, OSPOD, advokáti, notáři, orgány státní správy atd.) se s tímto fenoménem musí vypořádávat roztržštěně napříč celým právním řádem, a to na denní bázi.

V obecné rovině lze v rámci odborné komunity vyzorovat dva základní protichůdné přístupy, které nicméně rámuji současný diskurz ohledně kohabitací a souvisejících otázek. Na jednom pólu stojí – myslím také legitimní – názor proponentů autonomie vůle, že stát by neměl nesezdaným párům vnucovat žádnou ochranu proti jejich vůli. Principiálním argumentem je to, že pokud lidé chtějí právní jistotu, mají svobodnou možnost uzavřít manželství, ergo volba neuzavřít sňatek je podle nich vědomým odmítnutím právních následků s ním spojených (vzpomeňme známý přístup Napoleonův v době kodifikace slavného Code civil des français).

Na straně druhé se formuje – pod tíhou sociologie žitých situací – přístup opatrnější, spíše ochránářský. Jeho stoupenci často s odkazem na zahraniční úpravy správně upozorňují, že mnoho lidí žije v nesezdaném svazku z neznalosti rizika nebo proto, že sňatek odmítá jen jeden z nich (často ten majetnější) a navrhuji proto (zjednodušeně řečeno) zavedení definice „faktického partnerství/soužití“, které by po určité době (např. 2–3 roky, což je samozřejmě věcí diskuse) nebo po narození společného dítěte automaticky aktivovalo určitou základní majetkovou a sociální ochranu.

Právnícká veřejnost téma tedy rozhodně neignoruje, ba ani nemůže. Naopak, vzhledem k tomu, že téměř polovina dětí v ČR se rodí mimo manželství, je vypořádávání vztahů nesezdaných párů denním chlebem praktiků i soudů. Pozornost se nicméně soustředí na kazuistické (tj. nikoliv koncepční) řešení tvrdostí, které přináší aplikace obecného občanského práva na tyto rodinné situace.

Právě v tomto ohledu je Kornelova práce významná a důležitá. Vedle práce Lucie Straky, která zpracovala velmi zdařile podobné téma na úrovni disertační práce, tak je určitým uceleným, komplexnějším, analytickým kompendiem problematiky nesezdaných párů (z pohledu soukromého práva), která u nás byla napsána. Autor si přitom nečiní nárok na vyčerpání všech aspektů nesezdaných soužití, ale preferuje zejména ty majetkoprávní, ačkoliv si je vědom i řady dalších otázek, což jeho text potvrzuje.

O potřebnosti takové monografie tedy nemám nejmenší pochybnost. Stačí se podívat do zahraničních doktrín (Francie, Itálie, Německo, Švédsko a jiné), abychom pochopili, v čem spočívá dlouhodobý dluh české familiaristiky, jenž nyní Kornel poctivě a osobitě splácí. Zpracování (monografické) zvoleného tématu považuji tedy za mimořádně žádoucí pro obor jako takový, pro posílení právní jistoty v dotčených soudních řízeních a obecně i pro stabilizaci rodinného prostředí vůbec.

Významným přínosem práce je rovněž její systémové, teoretické a metodologické ukotvení. Autor se nezaměřuje pouze na občanský zákoník (třebaže to je těžiště a východisko zkoumání), ale řeší velmi přesvědčivě složitou interferenci právních norem (i) rodinného práva, (ii) občanského práva hmotného i procesního a (iii) předpisů veřejnoprávních upravujících fakticitu nesezdaného soužití, resp. reagujících na faktickou existenci párového soužití.

Habilitační práce Kornelova nezůstává ovšem pouze v rovině právně-teoretické dogmatiky. Kapitola II („Historické a společenskovední souvislosti“) dokazuje, že autor korektně pracuje s určitými sociologickými a demografickými daty, nikoliv jen s teoretickými domněnkami, což zvyšuje relevanci jeho závěrů. Práce se proto nevyhýbá „bolavým místům“ praxe, jako je kupř. dědické právo nesezdaných, restituce bezdůvodných obohacení, zaopatřovací závazky u nesezdaných etc.

Z předloženého textu vyplývá, že habilitační práce Mgr. Martina Kornela, Ph.D., aspiruje na to být skutečně přínosnou (vyváženě teoretickou i praktickou) monografií v oboru rodinného, resp. občanského práva. Její význam spatřuji zejména v zaplnění mezery v odborné literatuře, v propojení teorie s empirickými daty a konečně v kritické analýze reálných aplikačních problémů s návrhy na jejich řešení.

Závěr: Pro obor habilitačního řízení (právo občanské) se tak jedná o velmi relevantní dílo, které prokazuje schopnost autora vědecky uchopit zkoumanou problematiku, metodologicky korektně s ní pracovat, syntetizovat složité (mnohavrstevné) právní problémy a přinášet nová (argumentačně podložená) řešení pro právní praxi.

2. Vyjádření k postupu řešení problému, použitým metodám a splnění určeného cíle

Autor se zabývá absencí komplexní právní úpravy nesezdaného soužití v českém soukromém právu. Problém spočívá v tom, že na rozdíl od manželství, které má jasně definovaný vznik, zánik a obsah, nesezdané soužití nemá jasně vymezené hranice ani jednotný pojem. Právo tento fenomén řeší pouze roztržštěně pomocí dílčích institutů, jako jsou institut osoby blízké, společná domácnost, bezdůvodné obohacení, nástroje smluvního závazkového práva (výpůjčka, darování, dílo atp.) etc.

Hlavní výzvou tak pro autora je samo určení hranice, kdy vztah přestává být pouhým přátelstvím a stává se sdíleným životem se silnou emoční a sociální vazbou, se kterou už právo spojuje (anebo má spojovat) určité důsledky.

Autor postupuje od obecného sociologického kontextu ke konkrétnímu právnímu vymezení. Nejprve mapuje společenskou realitu, popisuje výstižně proměnu rodiny v euroatlantickém prostoru (pokles sňatečnosti, nárůst rozvodovosti, individualizace atp.). Ukazuje, že manželství ztratilo svůj monopol a nesezdané soužití se dnes stalo vysoce akceptovanou normou.

Kornel si autorsky cíleně vymezuje, koho bude zkoumat. Jde o osoby, které jsou nejméně dvě (přípouští i polyamory), jsou jakéhokoliv pohlaví či genderu, nemají mezi sebou statusový poměr (nejsou manželé ani registrovaní partneři), mají silnou emoční a sociální vazbu. Explicitně do řešení zahrnuje i páry, které spolu nežijí pod jednou střechou, tzv. LAT (Living Apart Together), čímž reaguje i na tyto alternativní formy partnerství.

Autor ve svém úvodu kombinuje několik přístupů a metod. Jednak je to sociologická a historická analýza, kdy využívá data (např. OECD) a sociologickou literaturu k doložení vývoje rodinných forem (tzv. postmoderní rodina), následuje užitečná pojmová (sémantická) analýza a kritika, kdy autor hodnotí dosavadní právní i laickou terminologii a odůvodňuje (myslím celkem přiléhavě) volbu vlastních pojmů, aby se vyhnul stereotypům.

Metodologickým jádrem práce mu je porovnávání úpravy nesezdaného soužití s manželstvím (a nově i s partnerstvím osob stejného pohlaví účinným od 1. 1. 2025). Zkoumá to z pohledu platného práva (*de lege lata* – např. otázka ústavní rovnosti) i z pohledu budoucích změn (*de lege ferenda*), přičemž zvažuje možnosti analogické aplikace práva.

Kvituji, že tak činí universalisticky, inkluzivně, moderně a s ohledem na společenskou realitu, odpoutává se od zastaralé škatulky a volí neutrální jazyk. Odmítá kupř. starší pojmy jako druh a družka (třebaže užívané hojně právem veřejným) a záměrně volí označení „nesezdaný/í“, které je inkluzivní vůči párům různého i stejného pohlaví, osobám nesdílejícím společné bydlení i případným polyamoriím.

Postup řešení zkoumaného fenoménu je autorem logicky strukturován podle životního cyklu samotného vztahu. Cílem práce přitom je detailně analyzovat platné právo a najít výklad, který minimalizuje aplikační problémy.

Autor formuluje klíčové výzkumné otázky, které pokrývají faktický vznik vztahu, parametry společného hospodaření, a nakonec i majetkové vypořádání po ukončení soužití rozchodem či smrtí. Ústřední linkou jeho osobitého postupu je zkoumání hranice, kdy vztah nabývá kvalit implikujících právní následky, a posouzení, za jakých podmínek lze na nesezdané analogicky aplikovat pravidla určená pro manžele.

K dosažení svých cílů autor využívá kombinaci několika vědeckých metod. Jádrem práce je především dogmatická analýza právních norem českého hmotného soukromého práva. Pro

překonání mezer a nejasností v zákoně aplikuje standardní výkladové metody, především výklad teleologický, pomocí něhož hledá historický i současný objektivní smysl a účel právních norem.

Zásadní roli hraje také metoda komparativní. V rovině vnitrostátní autor systematicky srovnává nesezdané soužití s úpravou manželství, zatímco v rovině mezinárodní porovnává české právo s právními řády Německa, Rakouska a Polska. Zároveň metodologicky čerpá z mezinárodních akademických iniciativ a principů evropského rodinného práva, díky čemuž nabízí přeci jen komplexnější pohled na řešenou problematiku.

Všechny autorem položené otázky se vyznačují mimořádnou aktuálností a praktickou relevancí, neboť míří na nejčastější a nejproblematičtější životní situace, které musí soudní praxe (a nejen ta) u nesezdaných párů složitě řešit.

Za základní a metodologicky nejvýznamnější považují vlastně tu, za jakých podmínek lze na nesezdané soužití analogicky aplikovat pravidla platná pro manžele. Relevance tohoto zkoumání totiž spočívá v (citlivém) hledání spravedlivého řešení, které by zabránilo nedůvodné diskriminaci faktických svazků, aniž by se stíraly rozdíly mezi manželstvím a volným soužitím. Na tuto obecnou rovinu logicky navazují otázky týkající se naplnění pojmů osoba blízká a společná domácnost, neboť tyto dva pojmy jsou v zásadě těmi, kterými mohou nesezdaní dosáhnout na určitou právní ochranu. Jejich přesné vymezení je proto klíčové pro každodenní právní jistotu, ať už jde o zastupování, dědění nebo ochranu bydlení.

Další blok Kornelových výzkumných otázek se zaměřuje na majetkovou a ekonomickou realitu vztahu, konkrétně na společné hospodaření a možnost dovození existence mlčky uzavřených smluv. Relevance těchto otázek je rovněž pro praxi klíčová, protože většina nesezdaných párů nesepisuje o svém finančním fungování formální dohody. Společně platí nájmy, hypotéky, kupují vybavení a investují do nemovitostí jednoho z nich. Právní posouzení toho, zda samotným sdílením života vzniká nepsaná dohoda o určitém majetkovém režimu, je klíčová pro prevenci budoucích sporů.

S tím úzce souvisí i výzkumné otázky směřující k zániku vztahu, a to prostřednictvím institutů bezdůvodného obohacení a případných zaopatřovacích závazků či výživného. Rozchody nesezdaných párů bývají majetkově někdy komplikovanější než rozvody manželů, protože nesezdaní partneři nedisponují společným jměním (SJM), které by se dalo standardně vypořádat. Aplikace bezdůvodného obohacení na léta trvající společný život je v praxi extrémně složitá a autorova snaha o vnesení jasných pravidel do tohoto právního chaosu je sympatická.

Závěrečná výzkumná otázka reflektující práva pozůstalého partnera po smrti druhého z nesezdaných uzavírá životní cyklus vztahu a dotýká se patrně té nejzranitelnější situace. Na rozdíl od manželů nemají nesezdaní automatický nárok na vdovské důchody a jejich postavení v dědickém právu je slabší a závislé na prokazování společné domácnosti. Analýza této problematiky zůstává proto relevantní z hlediska ochrany slabší strany.

Celkově mohu konstatovat, že autorův výzkumný záměr je vhodně zacílen na palčivé mezery českého rodinného, resp. občanského práva. Odpovědi na tyto otázky mají potenciál nejen obohatit nepočtenou českou doktrínu, ale mohou posloužit jako vademecum pro advokáty a soudce, kteří se s majetkovými a osobními spory nesezdaných párů potýkají.

Závěr: Navržený postup řešení problému – z hlediska metodologického – se mi jevil adekvátní a logicky konzistentní. Autor identifikoval reálný problém (nejasné postavení nesezdaných v soukromém právu), rozložil jej na dílčí ověřitelné hypotézy a zvolil adekvátní metodologické nástroje k jejich řešení. V závěru přináší syntézu a proponuje řešení uvedených problémů.

3. Stanovisko k výsledkům habilitační práce a k původnímu přínosu předkladatele habilitační práce:

Kornelova práce operující s vytčenými pracovními hypotézami, resp. výzkumnými otázkami představuje systematický a metodologicky podložený přístup k analýze specifického postavení nesezdaných. Její výsledky dle mého přinášejí nové poznatky a zjištění jak pro teoretickou diskusi v rámci občanského práva, tak zejména pro aplikační praxi, která by mohla ocenit i autorovu didaktičnost, přehlednost a návodnost.

Co se samotných konkrétních přínosů práce týče, mohu z hlediska teoretického, resp. z hlediska své odbornosti (občanské právo hmotné) konstatovat následující:

- Závěry, které autor v textu předkládá, představují erudované a prakticky využitelné shrnutí problematiky nesezdaného soužití v českém soukromém právu. Co se analogické aplikace manželského práva na nesezdané týká, dospívá autor ke korektnímu zjištění, že analogie je v českém právu silně omezena, protože opomenutí (absence úpravy) nesezdaných párů v občanském zákoníku bylo ze strany zákonodárce *vědomé* (tzv. vědomá mezer v zákoně); spíše výjimečně je tedy analogie možná u nevědomých mezer, a to na základě lidskoprávních standardů a teleologického výkladu. Domnívám se, že tento závěr je dogmaticky případný – neboť tam, kde zákonodárce úmyslně zvolil odlišný režim (autonomie vůle u nesezdaných vs. ochrana slabšího u manželů), nelze tento záměr plošně obcházet soudcovským dotvářením práva (analogií). Z praxe je přitom patrné, že advokáti se často snaží u soudu argumentovat tím, že "vztah byl fakticky jako manželství", a požadují například vypořádání majetku obdobně jako u společného jmění manželů (SJM). Autor se k tomu staví kriticky, ale zároveň nechává pootevřená vrátka pro specifické, individuální případy s odkazem na judikaturu ESLP, což je adekvátní shrnutí statu quo.
- Nesezdaní jsou dle autora zásadně osobami blízkými s tím, že pokud spolu žijí ve společném obydlí, platí vyvratitelná právní domněnka. Pokud spolu nebydlí (tzv. LAT páry), musí se silné emoční pouto prokazovat. Souhlasím s autorem, když dovozuje, že znaky blízkosti se mohou vzájemně nahrazovat (např. absence sexuálního života může být nahrazena extrémní mírou péče a provázanosti apod.).
- Pokud jde o vzájemný vztah pojmů nesezdaní a společná domácnost, uzavírá Kornel tak, že domácnost vyžaduje emoční pouto + trvalost + buď společné obydlí, anebo společné hospodaření (v závislosti na účelu konkrétní právní normy). Autor v tomto kontextu kritizuje zastaralý názor Nejvyššího soudu, že člověk může být členem pouze jedné domácnosti. Tento konkretizovaný teleologický přístup (vykládat pojem domácnost podle toho, v jakém paragrafu se zrovna nachází) mi přijde postmoderní a logický, i když je na první pohled nesystémový. Například pro přechod nájmu bytu je klíčové společné bydlení, zatímco pro dědění ze zákona (tzv. spolužijící osoba) bude určující spíše společné hospodaření (tj. spotřební společenství). Toto je jistě jeden z přínosných a aktuálních závěrů. Koncept "jedné domácnosti" je v dnešní době střídavých péčí, polyamorních vztahů a sdílených ekonomik skutečně neudržitelný.
- V další části závěrů se autor přesouvá od osobních a statusových otázek k ekonomické a majetkové realitě každodenního nesezdaného soužití. Analyzuje, na jakém právním základě si partneři vzájemně poskytují peníze, práci či bydlení, a dospívá nezřídka k odvážným, avšak dogmaticky korektním zjištěním, jež kontrastují s dosavadní soudní praxí.
- Z hlediska vhodnosti a věcné správnosti považuji autorův přístup za přesvědčivý a vyvážený, protože se snaží důsledně respektovat skutečnou vůli lidí žijících v páru (stojí tedy více na hledisku skutečné vůle). Kornel odmítá umělé „napasování“ běžného života do jednotlivých smluvních typů, tzn. běžné činnosti, jako je úklid, nákup potravin, placení energií nebo sdílení automobilu, proto správně nehodnotí jako plnění ze smluv (chybí *animus obligandi*), ale jako prostou společenskou úsluhu, plnění morálních povinností či v případě přenechání věci jako výprosu (tj. bezplatné užívání bez určení doby a účelu).
- Teoreticky cenná je jeho kritika dosavadní judikatury Nejvyššího soudu. Nejvyšší soud totiž u velkých investic (např. když jeden partner financuje rekonstrukci domu druhého) často

uměle dovozuje existenci „konkludentně uzavřené nepojmenované smlouvy o společném bydlení“. Autor správně namítá, že z pouhého faktického soužití nelze objektivně dovodit obsah, dobu trvání ani způsob zániku takové fiktivní smlouvy. Lidé tyto investice nedělají proto, že by mlčky uzavírali složený závazek, ale proto, že očekávají trvalost svého vztahu. Tím, že autor odmítá konstrukci konkludentních smluv a přesouvá těžiště problému do roviny společenské úsluhy poskytnuté v očekávání trvalosti vztahu, si připravuje půdu pro následné vypořádání pomocí institutu bezdůvodného obohacení (srov. spravedlivý důvod). Novátorská je jeho teoretická úvaha o možnosti založit mezi nesezdanými bezpodílové spoluvlastnictví (společenství jmění), což je oblast, kterou česká doktrína zatím téměř ignorovala. Zde bych nicméně uvítal trochu zevrubnější a hlubší analýzu a promyšlení všech důsledků aplikace takové konstrukce. Se závěrem samotným nepolemizuji, konvenuje mi.

- Aktuálnost těchto úvah je myslím umocněna současnou demografickou a ekonomickou realitou. V době extrémně drahého bydlení je standardem, že nesezdané páry společně splácejí hypotéku na nemovitost, která je formálně napsaná pouze na jednoho z nich, nebo společně investují do vybavení domácnosti. Autorovy závěry tak poskytují racionální klíč k tomu, jak tyto životní situace právně kvalifikovat v době, kdy vztah bezproblémově trvá, a jak zabránit nespravedlnostem ve chvíli, kdy vztah skončí a jeden z partnerů by měl odejít „s prázdnou“.
- V oblasti bezdůvodného obohacení autor logicky argumentuje proti dosavadní judikatuře Nejvyššího soudu, jež se snaží na finanční toky mezi partnery aplikovat kondikci z důvodu, který odpadl, což uměle (viz výše) předpokládá existenci mlčky uzavřené smlouvy s nejasným obsahem. Autorův návrh na posun ke kondikci z důvodu, který nenastal (plnění poskytnuté v očekávání trvalého soužití a doživotního prospěchu), jeví se dogmaticky čistší, neboť více odpovídá kauze (skutečné vůli partnerů) těchto soužití a zároveň nenutí soudy fiktivně dotvářet obsah neexistujících smluv. Mám za to, že autorovo praktické rozlišování mezi běžnými denními výdaji (které se nevracejí a slouží ke spotřebě) a mimořádnými investicemi (které zakládají nárok na vydání tržní hodnoty obohacení) poskytuje praxi *prima facie* spravedlivý klíč k řešení složitých majetkových sporů po rozchodech nesezdaných párů.
- Ocenil jsem rovněž autorovu analýzu zákonných zaopatřovacích závazků, konkrétně práva neprovdané matky na výživné. Autor se zde pouští do (zřejmě důvodné) ústavněprávní kritiky platného občanského zákoníku, když poukazuje na diskriminační povahu striktního dvouletého omezení tohoto nároku, a především na těžko ospravedlnitelnou nerovnost, kdy zákon toto právo přiznává pouze ženám, ačkoliv v současné společnosti může o dítě po rozchodu primárně pečovat i nesezdaný otec.
- Kornelova argumentace kromě jiného otevírá určitou cestu k (poměrně odvážné) analogické aplikaci pravidel o výživném rozvedených manželů i na nesezdané partnery, čímž nabízí nástroj pro ochranu slabší strany, která rozpad vztahu nezavinila a ocitla se kvůli péči o dítě v tíživé ekonomické situaci. Celkově mohu konstatovat, že svými závěry nabízí moderní, ústavně více konformní a aplikovatelný návod, jak *de lege lata* narovnávat majetkové křivdy nesezdaných.
- V závěrečné části textu autor završuje svou analýzu pohledem na poslední fázi nesezdaného soužití, kterou je smrt jednoho z partnerů, a následně předkládá návrhy na změnu platné legislativy (úvahy *de lege ferenda*). Z hlediska případnosti, relevance a aktuálnosti představují tyto pasáže rovněž originální a kritický příspěvek k diskusi o modernizaci českého rodinného a dědického práva, který myslím není (v dlouhodobé perspektivě) dobré ignorovat. Zákonná dědická práva nesezdaných (ve druhé a třetí dědické třídě) jsou vázána na neurčitý pojem „společné domácnosti“ a nutnost prokázat péči o ni či odkázanost na výživu. Kornel zde správně varuje před falešným pocitem bezpečí běžných lidí, kteří se mylně domnívají, že po letech soužití po sobě budou automaticky dědit, a proto nesepisují závěti, resp. jiná pořízení pro případ smrti.

- Za relevantní (třebaže hodny další odborné diskuse) pokládám autorovy návrhy na legislativní změny. Jeho požadavek na terminologické oddělení pojmů „obydlí“ (jako místa) a „domácnost“ (jako společenství osob) je logický a řešil by mnoho aplikačních zmatků v soudní praxi.

Jsem si samozřejmě vědom i určitého metodologického limitu, který spočívá v tom, že potvrzení hypotéz je založeno primárně na analýze české judikatury a literatury. Tj. pokud by existovala relevantní kvantitativní data (např. reprezentativní dotazníkové šetření mezi soudci – což implikuje interdisciplinární přístup, zejm. právní sociologie), napomohlo by to detekovat empiricky měřitelný rozsah popsanych jevů. Chápu však, že by to vydalo na samostatný výzkum, který překračuje ambice posuzované práce, neboť jejím cílem bylo poukázat na systémové nedostatky, a to se nepochybně podařilo.

Závěrečné zhodnocení přínosu: Posuzovaná práce představuje erudovaný, systematický a dogmaticky precizní příspěvek k problematice nesezdaného soužití v českém soukromém právu, který je přínosný pro právní teorii i aplikační praxi. Autor v ní inovativním a teleologickým výkladem nabourává překonané judikатурní stereotypy a nabízí ústavně konformní, spravedlivější a prakticky uchopitelná řešení majetkových, statusových i dědických otázek nesezdaných párů, a to včetně podnětných návrhů *de lege ferenda*.

4. Vyjádření k rozsahu a úrovni použitých zdrojů a práce s nimi, bibliografické citace a poznámkový aparát

Text (254 stran včetně úvodu a závěru) je celkově přehledně a jasně členěn, jeho struktura je logická, jednotlivé výklady na sebe souvisle navazují. I další vnitřní členění odpovídá klasickým doktrinárním přístupům, zejména je respektováno předepsané členění pro odborný text, tj. úvod do problematiky, shrnutí dosavadního stavu poznání a odborné diskuse nad problémem, stručný rozbor judikatury a další teoretická východiska, nakonec závěr a úvahy de lege ferenda.

Při zpracování tématu byl použitý dostatečný počet bibliografických pramenů, které autor správně uvádí a na konkrétních místech cituje v souladu s citační normou. Poznámkový aparát je veden korektně, je zcela adekvátní, přehledný a čtenářsky přívětivý. Výběr literatury a pramenná základna je reprezentativní a zahrnuje všechny relevantní tituly naší nauky doplněné o stěžejní díla zahraniční nauky, dále publikace reflektující právní úpravu starší i literaturu historickou.

V některých pasážích byly využity závěry učiněné autorem, které již byly dříve publikovány (statí nebo komentářově), na což autor korektně v poznámkovém aparátu upozornil (srov. Kornel, M. Splátky hypotečního úvěru a jejich promítnutí do vypořádání společného jmění manželů. In: Šimáčková, K., Havelková, B., Špondr Večl, P. a kol. Mužské právo II. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2025, s. 411 a násl.; Kornel, M. Výživné neprovdané matky (a otce) a otazníky kolem něj. Právní rozhledy, 2024, č. 15–16.; Kornel, M. Výživné neprovdané matky – promlčení, prekluze a zásada nemo pro preterito alitur. Právní rozhledy, 2024, č. 18).

Je ve vědecké práci tohoto formátu samozřejmě, že autor konfrontuje základní názory české i zahraniční doktríny a odlišná stanoviska jednotlivých autorit v daném oboru, přičemž současně přichází i s vlastním postojem a vysvětlením ke zkoumaným problémům, a činí tak pomocí přesvědčivých a diskusí cízelovaných argumentů.

Závěr: Předložená práce je rozsáhlým, logicky strukturovaným a formálně bezvadným odborným textem, který vychází z reprezentativního množství zdrojů a korektního poznámkového aparátu. Autor v ní, řekl bych úspěšně, konfrontuje názory domácí i

zahraniční doktríny a na základě přesvědčivé argumentace formuluje vlastní postoje a teoretická východiska.

5. Vyjádření k systematice, přehlednosti, formální úpravě a jazyková úroveň habilitační práce

Struktura práce je navržena velmi logicky a postupuje od obecného ke konkrétnímu (deduktivní metoda), což je pro právní monografie a kvalifikační práce ideální. Autorův text lze logicky členit do tří hlavních částí: (i) obecná a teoretická východiska (Kapitoly I – IV), tj. historie, sociologie, komparace a vymezení základních pojmů a limitů analogie, (ii) statusové a osobní poměry nesezdaných (Kapitoly V – VII), tj. postavení nesezdaných jako osob blízkých, členů domácnosti a rodičů a (iii) majetkové poměry a vypořádání po rozpadu vztahu (Kapitoly VIII – XI), tj. smluvní vztahy za trvání soužití, výživné a bezdůvodné obohacení po jeho skončení, smrt jednoho z partnerů. Tento postup svědčí o pochopení celé problematiky a systematickém přístupu k občanskému právu.

Pokud bych měl z metodologického a systematického hlediska přeci jen poukázat na nějakou slabší stránku, pak by to patrně bylo dle mého názoru poněkud neorganické zařazení kapitoly VII věnované rodičovství nesezdaných. Vnímám to (rozsahem i obsahem) jako určitou strukturální nevyváženost u problematiky tak zásadní, jakou je rodičovství. Chápu autora, že téma zúžil na majetkoprávní otázky, ostatně to sám v textu přiznává (a vysvětluje), a kapitolu VII tak vlastně pojal jen jako jakýsi přehledový exkurz. Pak by to patrně chtělo tomuto přístupu (který je jinak legitimní) přizpůsobit i název celé práce. Při názvu nesezdaná soužití v soukromém právu může čtenář (důvodně) očekávat adekvátní pozornost věnovanou otázkám spojeným s rodičovstvím nesezdaných, což je nepochybně rovněž fenomén hodný odborné pozornosti. Myslím nicméně, že toto opomenutí lze autorovi jinak kvalitní a přínosné práce odpustit. Není ostatně vyloučeno, že se k dané problematice vrátí v nějaké své další odborné práci.

Jazyková i stylistická úroveň práce je jinak na výborné úrovni. Autorův styl je koncizní, pregnantní, jeho jazyk zůstává srozumitelný a čtivý. V práci jsem neshledal žádných gramatických chyb ani stylistických nedostatků. S právní terminologií je pracováno korektně.

Závěr: Práce se vyznačuje logickou, deduktivní a systematickou strukturou, která čtenáře plynule provází od teoretických východisek přes statusové otázky až po komplexní majetkové poměry nesezdaných. Jedinou drobnou výtkou je mírná strukturální nevyváženost u problematiky rodičovství, jež je zpracována spíše exkurzivně, což plně neodpovídá jinak široce koncipovanému názvu díla. Tento dílčí limit je však marginalizován celkovou odbornou úrovní textu, který vyniká i výbornou jazykovou i stylistickou kvalitou, jakož i pregnantním vyjadřováním.

6. Připomínky k samotnému textu habilitační práce a otázky k obhajobě:

Ke kap. II – zde autor konstatuje, že se česká právní úprava v dohledné době pravděpodobně neposune k žádnému z komplexnějších zahraničních modelů úpravy nesezdaného soužití (se závěrem nepolemizují).

- *Pokud byste měl možnost formovat úvahy de lege ferenda, který z mezinárodních modelů (či spíše jeho konkrétních prvků) byste pro české prostředí považoval za nejbhodnější; mám na mysli, aby byl zachován spravedlivý balanc mezi respektem k autonomii vůle partnerů (kteří se záměrně nechťejí brát) a nutností chránit slabší stranu při rozpadu vztahu?*

Ke kap. IV – autor zde identifikuje ústavněprávní přesahy a potvrzuje, že nesezdané soužití požívá ochrany jako "rodinný život" (čl. 10 odst. 2 a čl. 32 odst. 1 Listiny, čl. 8 Úmluvy), pokud vykazuje znaky trvalosti, osobní vazby a sdíleného života (zejména jsou-li přítomny děti). Samotná existence rodinného života ovšem automaticky nezakládá konkrétní subjektivní práva a zákonodárce může nesezdané upravit odlišně od manželů, pakliže toto rozlišování sleduje legitimní cíl a je přiměřené (jinak jde o porušení čl. 14 Úmluvy). Na rozdíl od zdrženlivé české doktríny ukazují komparativní příklady (Rakousko, Polsko), že analogie může být v určitých aspektech žádoucí (např. u zaopatřovacích závazků). Souhlasím s tím, že opomenutí nesezdaných párů v občanském zákoníku je primárně vědomou mezerou, což plošné analogii skutečně spíše brání. Zároveň však autor vhodně poukazuje na limity plynoucí ze zákazu diskriminace (čl. 14 Úmluvy).

- *Mohl by uvést konkrétní příklad(y) situace (např. v oblasti zmiňovaných zaopatřovacích závazků), kdy by podle něj měly soudy dovést existenci nevědomé či následné mezery a aplikovat analogii, aby se vyhnuly neústavnímu či diskriminačnímu rozhodnutí?*

Ke kap. V – Autor trefně poukazuje na to, že ačkoliv jsou nesezdaní partneři zásadně osobami blízkými, zákon je v určitých situacích – jako je pořadí pro udělení souhlasu se zásahem do integrity nebo odškodnění při smrtelném pracovním úrazu – znevýhodňuje oproti manželům.

- *Považuje toto konkrétní legislativní rozlišování za ústavně konformní a odůvodněné legitimním cílem (např. vyšší právní jistotou u manželství), nebo zde spatřuje nedůvodnou nerovnost, kterou by bylo vhodné de lege ferenda odstranit novelizací, popř. de lege lata překlentout výkladem? Pokud ano, jakým?*

Ve svých úvahách de lege ferenda navrhuje autor v budoucí legislativě minimalizovat užívání pojmu „domácnost“ jako společenství osob a nahradit jej přesnějšími konstrukcemi, například „osoba blízká žijící ve společném obydlí“.

- *Jak by se tato navrhovaná terminologická změna měla ideálně promítnout do úpravy dědického práva (tzv. spolužijící osoba ve 2. a 3. dědické třídě), kde je v současnosti klíčovým prvkem právě společné hospodaření a ekonomická provázanost (péče o domácnost či odkázanost na výživu), a nikoliv nutně jen faktické sdílení obydlí?*

Ke kap. VIII – Ačkoliv nesezdaným párům nevzniká ze zákona společné jmění obdobné SJM manželů, autor přichází s novátorskou úvahou o využití obecného institutu společenství jmění (§ 1236 a násl. ObčZ). Jedná se o specifickou formu bezpodílového spoluvlastnictví, u něhož mají společníci právo k celé věci, o nakládání s ní rozhodují striktně jednomyslně a za trvání společenství nelze věc rozdělit ani samostatně nakládat s podílem. Přestože je česká právní doktrína k tomuto institutu zatím velmi zdrženlivá a relevantní judikatura zcela chybí, autor na základě jazykového výkladu a důvodové zprávy dovozuje, že de lege lata mohou nesezdaní toto společenství založit, a to nejlépe nepojmenovanou smlouvou (např. přímo jako projev vůle v kupní smlouvě na nemovitost). Toto uspořádání by partnerům teoreticky zajistilo silnou vzájemnou ochranu před jednostrannými majetkovými dispozicemi. Autor si je nicméně vědom úskalí; není zřejmé, jak by takové právo zapisoval katastr nemovitostí, a zcela chybí úprava zrušení společenství proti vůli jednoho z partnerů (zde autor navrhuje vyplnit mezeru analogickou aplikací ustanovení o soudním zrušení podílového spoluvlastnictví, avšak s vyloučením možnosti reálného rozdělení věci).

- *Pokud by za autorem dnes jako za advokátem přišel nesezdaný pár s tím, že chce tímto způsobem (bez určení podílů) společně nabýt rodinný dům, doporučil by jim s ohledem na zmíněná rizika tento postup vyzkoušet, pokud ano, za jakých podmínek?*

V textu autor otevírá zajímavou problematiku odvolání daru pro nevděk (§ 2072) v kontextu ukončení nesezdaného soužití.

- *Lze podle Vašeho názoru samotnou partnerskou nevěru a následný překvapivý jednostranný odchod ze společné domácnosti kvalifikovat jako zjevné porušení dobrých mravů odůvodňující odvolání hodnotnějšího daru pro nevděk, nebo je v případě nesezdaných párů nutné vyžadovat jinou (vyšší?) intenzitu závadného chování?*

Ke kap. X – Autor v textu podrobuje, myslím, v jádru důvodné kritice dosavadní praxi českých soudů, které vzájemná plnění nesezdaných partnerů po rozchodu vypořádávají pomocí kondikce z důvodu, který odpadl (*condictio ob causam finitam*). Tento přístup je podle něj chybný, neboť uměle konstruuje existenci konkludentní smlouvy, u níž nelze objektivně určit její znění, práva, povinnosti

ani způsob jejího ukončení. Na základě komparativní analýzy autor namísto toho navrhuje aplikovat kondikci z důvodu, který nenastal (*condictio ob rem*). Tento institut přesněji vystihuje faktickou situaci: ochuzený partner vědomě a bez právní povinnosti poskytl neběžné plnění (např. investice do nemovitosti) v očekávání trvalosti soužití a doživotního prospěchu, přičemž obohacený o tomto očekávání věděl či vědět měl a mohl. Nárok na vydání obohacení vzniká momentem zániku soužití, kdy je zřejmé, že se očekávaný účel (*causa*) nenaplní. Výše restituce by měla odpovídat tržní hodnotě přijaté služby (např. uhrazené ceně díla), avšak pokud partner prováděl práce osobně, mělo by se obohacení určovat podle míry zhodnocení věci. Autor rovněž nesouhlasí s intertemporálním přístupem Nejvyššího soudu a domnívá se, že u vztahů zaniklých po 1. 1. 2014 by se měl aplikovat nový občanský zákoník bez ohledu na to, kdy k samotnému plnění došlo. Závěrem realisticky dodává (a já se připojuji), že institut bezdůvodného obohacení nedokáže napravit všechny ekonomické disbalance vzniklé dlouhodobým soužitím, zejména ty plynoucí z každodenní péče o děti či domácnost či rodinu druhého partnera.

- *Pokud tedy kondikce na tyto tzv. „neviditelné investice“ a obětované příležitosti nedosáhne, spatřujete v českém právním řádu de lege lata jiný efektivní nástroj (např. v oblasti náhrady škody či analogické aplikace výživného rozvedených manželů, popř. jiné), jak tuto slabší stranu po rozchodu ochránit, nebo je podle Vás nezbytný zásah zákonodárce?*

7. Závěr:

Habilitační práce Mgr. Martina Kornela, Ph.D. „Nesezdané soužití v soukromém právu“ splňuje požadavky standardně kladené na habilitační práce v oboru Občanské právo. Doporučuji proto pokračovat v zahájeném habilitačním řízení a v případě úspěšné obhajoby udělit titul docent v oboru občanské právo.

Datum: 9. 3. 2026

Podpis oponenta habilitační práce

